

K. P. Skowroński

Doktryny i idee artystyczne sztuki współczesnej

WYKŁADY KONWERSATORYJNE dla studentów Instytutu Sztuki UO

(wybór zagadnień)

1. Wykład wstępny

estetyka filozoficzna a historia sztuki, definicje sztuki i dzieła sztuki (definicje alternatywne W. Tatarkiewicza, definicja instytucjonalna G. Dickiego). Podstawowe kategorie wspólne filozofii, estetyce, sztuce i bardziej ogólnej refleksji nad zjawiskami estetycznymi: *piękno, artysta, dzieło sztuki, sztuka, proces twórczy, odbiorca, przeżycie estetyczne, subiektywizm estetyczny, relatywizm estetyczny, hedonizm estetyczny, obiektywizm estetyczny, absolutyzm estetyczny, interpretacja, oryginalność, tragizm.*

2. Impresjonizm i percepcja heraklitejskiej wizji świata

możliwe związki między impresjonistycznym charakterem twórczości malarskiej z heraklitejską wizją rzeczywistości; grecka idea *Panta Rhei* przedstawiana w nowożytnym języku sztuk plastycznych; Interpretacja poglądu Johna Constable (1776-1837), którego malarstwo było m.in. źródłem inspiracji dla impresjonistów francuskich: „Nie ma dwóch podobnych dni, nawet godzin...każdy naprawdę oryginalny obraz jest odrębnym studium i rządzi się swoimi prawami, do tego wręcz stopnia, że to, co w jednym jest prawdziwe, przetransponowane na inne staje się fałszem”

3. Kubizm i (re)konstrukcja rzeczywistości

cechy kubizmu analitycznego; opozycja: kubizm-impresjonizm; kubizm a zagadnienie konstrukcji i rekonstrukcji rzeczywistości; zagadnienie kubistycznej rekonstrukcji rzeczywistości na przykładzie *Kobiety z gitarą* G. Braque'a (1913); cechu kubizmu syntetycznego (na przykładzie *Gitara, kartka z nutami i szkło*, P. Picasso, 1912); elementy doktrynalne kubizmu: „Tym, co różni kubizm od dawnego malarstwa jest fakt, że nie jest on sztuką naśladowczą, ale sztuką koncepcji, dążącą do wzniesienia się aż do poziomu kreacji (G. Apollinaire)”

4. Dadaizm: kontestacja porządku estetycznego

dadaistyczna kontestacja estetyki klasycznej; cechy estetyki dadaistycznej (antyprogramowość, drwina, prowokacja, mieszanie *sacrum* z *profanum*, wybór jako podstawowy akt twórczy, *ready-made*, odrzucenie hedonizmu estetycznego, nowa rola 'przedmiotu' w sztuce, rola przypadku); elementy doktrynalne ruchu Dada (rola instytucji kultury wysokiej); kontestacja porządku estetycznego na przykładzie dzieł M. Duchampa (*Koło od roweru* 1913; *Fontanna* 1917; *L.H.O.O.Q.*, 1919)

5. Ekspresjonizm i artykulacja świata wewnętrznego

realizm wyrazu; subiektywizm estetyczny; odrzucenie kanonów w sztuce: "Każdy artysta tworzy nowe dzieło, nowe piękno i tak powstają nowe kanony sztuki. To, co ja

przynoszę, ponieważ nie mogę podporządkować się już istniejącym – to Dzikość i Nieokiełznanie (E. Nolde)"; zagadnienia egzystencjalne oddane w języku sztuk plastycznych na przykładzie *Krzyku* E. Muncha (1893)

6. Surrealizm i ontologia świata realnego

Silne odwoływanie się do myśli Z. Freuda; kontestowanie sensowności podziału na rzeczywistość i wyobraźnię; gloryfikacja świata wyobraźni (świata wewnętrznego) i jego logiki; krytyka logiki poznania naukowego, pozytywizmu, scjentyzmu i utylitaryzmu; społeczny program surrealizmu i jego doktrynalne przesłanie w *Manifeście* A. Bretona (1924)

7. Futuryzm włoski i piękno maszyny

kult techniki i dynamiki ruchu; nowe rozumienie piękna; ruch i dynamizm oddane w języku sztuk plastycznych; społeczny program futuryzmu i jego doktrynalne przesłanie w *Manifeście* "Rzeźba futurystyczna" U. Boccioniego (1912); interpretacja fragmentu *Manifestu* F. Marinettiego (1909): „Oświadczamy, że wspaniałość świata wzbogaciła się o nowe piękno: piękno szybkości. Samochód wyścigowy ze swoim pudłem zdobnym w wielkie rury podobne do węzłów o ognistym oddechu...ryczący samochód, który zdaje się pędzić po taśmie karabinu maszynowego, jest piękniejszy od Nike z Samotraki (...). Chcemy sławić wojnę – jedyną higienę świata, militarizm, patriotyzm, gest niszczycielski anarchistów, piękne idee, za które się umiera, oraz pogardę dla kobiet. Chcemy zburzyć muzea, biblioteki, akademie wszystkich rodzajów, chcemy zwalczać moralizm, feminizm i wszelką oportunistyczną lub utylitarną podłość”; futuryzm polski (T. Czyżewski, B. Jasiński)

8. Abstrakcjonizm i odrzucenie figuratywności

zadania sztuki abstrakcyjnej; zagadnienia 'literackości' i 'bezprzedmiotowości' dzieła sztuki w malarstwie abstrakcjonistycznym; autonomia dzieł, które: „żyją swym samodzielnym, intensywnym życiem jako twory czysto malarskie" (W. Kandinsky); zadania artystyczne w malarskim dziele sztuki abstrakcyjnej wg. R. Ingardena ("O tak zwanym malarstwie abstrakcyjnym", 1958-1960); *Suprematyzm* K. Malewicza i jego doktrynalne przesłanie

9. Amerykański ekspresjonizm abstrakcyjny

bezpośrednie *doświadczenie procesu tworzenia dzieła*; plastyczne instrumentarium przydatne do wydobycia energii twórczej w procesie tworzenia dzieła; odrzucenie efektu w postaci statycznego, zdefiniowanego, ustalonego, końcowego, obiektywnego dzieła malarskiego; koncepcja doświadczenia i jego związki z filozofią pragmatyzmu amerykańskiego (J. Dewey); dyskusja nad zagadnieniem wartości dzieła w kontekście informacji, iż w 2016 roku obrazy dwóch najsłynniejszych reprezentantów tego nurtu (Wilem de Kooning: *Interchange*, 1955; Jackson Pollock: *Number 17A*, 1948) sprzedano odpowiednio za 300 i 200 milionów dolarów, co ustanawia te dwa dzieła jako jedne z najdroższych na świecie.

10. Formizm polski (Witkacy, Chwistek)

specyfika i cechy formizmu polskiego; koncepcja *Wielości rzeczywistości* L. Chwistka (1921); koncepcja Czystej Formy Witkacego (*Nowe formy w malarstwie*, 1919); elementy teorii obrazu Witkacego (rytmika przestrzenna, napięcia kierunkowe, stosunki przestrzenne, harmonia i dysharmonia kolorów, logika oświetlenia przedmiotu); kontrowersje odnośnie spójności koncepcji Czystej Formy Witkacego; interpretacja wypowiedzi Z. Pronaszki: "Malarstwo nie może być 'powrotem do natury', malarstwo musi być zawsze powrotem do obrazu. Obrazem zaś jest celowe, logiczne wypełnianie pewnymi określonymi formami pewnej przestrzeni, stanowiącej w ten sposób jednolity, niezmienny organizm"

11. Unizm i zagadnienie niezależności dzieła

specyfika unizmu wg. *Dualizm i unizm* W. Strzemińskiego (1927); autonomia dzieła; obraz wobec rzeczywistości wobec niego zewnętrznej; równowaga przestrzeni obrazu; odrzucenie dynamizmu; odrzucenie czasowości obrazu; dążenie do płaskości. Koncepcja *świadości wzrokowej* wg. *Teorii widzenia* Strzemińskiego

12. Pop Art

Niektóre polityczne, historyczne i społeczne uwarunkowania kultury amerykańskiej wg. R. Shustermana (*Estetyka pragmatyczna*)- zdecentralizowana struktura społeczna stworzyła egalitarną i demokratyczną ideologię- walka o polityczne uniezależnienie się od Europy spowodowała odrzucenie arystokratyzmu - naród imigrantów nie mógł stworzyć w krótkim czasie kultury elitarnej- brak centralistycznego systemu edukacji narzucającego jednolitość kulturową- brak dworu i kościoła narodowego, instytucji tworzących strukturę elitarną w Europie- inna rola kapłanów.

Specyfika pop artu amerykańskiego- użycie powszechnie znanych rekwizytów codzienności amerykańskiej klasy średniej- dadaistycznego rozumienie roli przedmiotu - silne związki sztuki z życiem- zamazanie różnicy między sztuką wysoką a sztuką niską- zamazanie różnicy między sztuką a nie-sztuką;

Andy Warhol (1928-1987) i demokratyczne przesłanie pop artu: „Wspaniałe w tym kraju jest to, że Ameryka zaczęła tę tradycję, w której najbogatsi konsumenci kupują zasadniczo te same rzeczy co najbiedniejsi. Możesz oglądać telewizję i zobaczyć Coca-Colę i wiesz, że prezydent pije Colę, Liz Taylor pije Colę i pomyśl, że ty też możesz pić Colę. Cola to Cola i za żadną sumę pieniędzy nie kupisz lepszej Coli od tej jaką pije bezdomny na rogu. Wszystkie Cole są takie same i wszystkie Cole są dobre. Liz Taylor to wie, prezydent to wie, bezdomny to wie i ty to wiesz (Warhol).”

13. Sztuka (w) cyberprzestrzeni

pojęcie 'wirtualności'; immaterialność dzieła wirtualnego; interaktywność dzieła wirtualnego; konstruktywizm sztuki wirtualnej (generowanie raczej niż tworzenie); specyfika kultury digitalnej i jej wizualny charakter; e-sztuka

14. Body Art. Estetyka somatyczna

Modele cielesności w filozofii i kulturze: ciało jako więzienie duszy (Orficy, Pitagorejczycy), ciało jako siedlisko grzesznych zmysłów (chrześcijaństwo), ciało jako

mechanizm (La Mettrie, *Człowiek-Maszyna*), zwierzęcość ciała ludzkiego (behawioryzm), ciało ujmowane w kontekście społecznym (społeczny interakcjonizm George Herbera Meada), ciało jako przedmiot oddziaływania władzy (M. Foucault i koncepcja bio-władzy), ciało jako siedlisko rozkoszy (różne stanowiska hedonistyczne), ciało jako tekst (Derrida, Barthes), ciało jako obszar tworzenia/nadawania sensów (kubiści, niektóre tendencje postmodernistyczne), kult ciała w pop-kulturze XX wieku

Specyfika body art: ciało jako tworzywo i środek ekspresji (inaczej jak w tańcu, teatrze, happeningu, performance, filmie i innych sztukach, body art niweluje różnice między aktorem/artystą a rzeczywistym człowiekiem. W niektórych sytuacjach skrajnych, artyści zostają świadomie okaleczani lub narażani na różne formy „modyfikacji” ciała, czasem niebezpieczne dla zdrowia)

Body art i polska sztuka krytyczna: odwołuje się do współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej podejmując takie tematy dotyczących władzy (wg. koncepcji bio-władzy Foucault), które odnoszą się do ciała i cielesności jako obszaru dyscyplinowania jednostek oraz określania ich tożsamości

Koncepcja somaestetyki R. Shustermana

A. Literatura obowiązkowa (także analizowana na zajęciach)

1. Andre Breton, *Manifest surrealizmu*
2. Umberto Boccioni, *Manifest futurystyczny „Rzeźba futurystyczna”*
3. Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Nowe formy w malarstwie* (część II (O sztuce czystej) i III (Malarstwo), rozdziały I i II)
4. Władysław Strzemiński, *Dualizm i unizm*
5. Roman Ingarden, *O tak zwanym malarstwie abstrakcyjnym*

B. Zalecana literatura dodatkowa, nieobowiązkowa, tylko dla zainteresowanych

1. Umberto Eco, *Historia piękna*
2. Umberto Eco, *Historia brzydoty*
3. Tomy z serii: *Wybór pism estetycznych* (wydawnictwo Universitas, Kraków)
4. Izabela Kowalczyk, *Ciało i władza. Polska sztuka krytyczna lat 90*, Warszawa
5. Richard Shusterman, *Estetyka pragmatyczna*, Wrocław
6. K. P. Skowroński, *Beyond Aesthetics and Politics. Philosophical and Axiological Studies on the Avant-garde, Pragmatism, and Postmodernism* Amsterdam/New York